

**SZAKMAI ZÁRÓBESZÁMOLÓ A „POLGÁRI PERJOGUNK
FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI ÉS SZÜKSÉGESSÉGE TEKINTETTEL
A NEMZETKÖZI TRENDEKRE” TÉMÁJÚ F 043352 SZÁMÚ OTKA
KUTATÁS EREDMÉNYEIRŐL**

Kutatásunk kezdetén 2003-ban szükségesnek látszott tisztázni és behatóan elemezni azt a közösségi jogalkotási folyamatot, annak egyes állomásait, amelyek szükségessé és lehetővé tették a polgári eljárásjogi jogharmonizációt – későbbi jogegységesítést. (Ld. Wopera Zs: *Megjegyzések a polgári eljárásjogi harmonizáció szükségességéről és realitásáról*, In: *Európai Jog 2003. január 17-21. o.*; ugyanó: *Polgári eljárásjog – útban a jogegységesítés felé?* In: *„50 éves a Polgári Perrendtartás” a Miskolci Egyetem és a Debreceni Egyetem közös konferencia-kiadványa (szerk: Wopera Zsuzsa) Miskolc, Novotni Kiadó 2003. 130-143. o.*) Kutatásunk első évében a polgári eljárásjogi együttműködésnek elsősorban azt a területét tettük vizsgálatunk tárgyává, amely már az Amszterdami Szerződés 1999. május 1-i hatálybalépését megelőzően is sikeres volt az Európai Unióban: a Brüsszeli Egyezmény által kiépített egységes joghatósági rendszert, ill. az elismerésre és végrehajthatóvá nyilvánításra vonatkozó egyes szabályokat elemeztük és mindezek hatását a magyar polgári eljárásjogra. (Ld. pl. Wopera Zs: *A perfüggőségről a bírósági joghatósági szabályok uniós egységesítése kapcsán*, In: *In memoriam Novotni Zoltán (szerk: Miskolczi Bodnár Péter) Miskolc, Novotni Kiadó 2003. 269-281. o.*) E tárgyban szakmai előadásokat is tartott a témavezető 2003. április 25-én Debrecenben az Akadémiai Bizottság székházában, és 2003. november 28-án Miskolcon, mely előadások kibővített írásos változata külön konferencia-kiadványban jelent meg, a vonatkozó adatokat a publikációs lista tartalmazza. Harsági Viktória résztvevő-kutató DAAD ösztöndíjjal külföldön folytatott kutatásokat elsősorban az okirati bizonyítás, elektronikus okiratok bizonyító ereje a polgári perekben témában, munkájának egyik eredménye rangos külföldi szakfolyóiratban tanulmányként jelent meg, publikációként szintén feltüntetve. A témavezető már a kutatás első évében bevonta a kutatásba két nappali tagozatos doktorjelöltjét is Nagy Adrienn és Molnár Juditot, tekintve, hogy mindkettőjük doktori képzésben választott témája egybevág az OTKA kutatás témájával. (Ld. pl. Nagy Adrienn: *A külföldi határozatok elismerése és végrehajthatóvá nyilvánítása az Európai Unióban és Magyarországon*, In: *Doktoranduszok Fóruma, Novotni Kiadó, Miskolc, 2003. 237-242. o.*)

A jelzett kutatási témák mellett már 2003-ban megkezdtük az Amszterdami Szerződés hatálybalépése után megalkotott közösségi jogi normák, normatervezetek, előkészítő anyagok (Zöld könyvek) elemzését is, azok feltétlen aktualitása miatt. Ilyen kutatási téma volt pl. az európai fizetési meghagyás, melyről 2003. év elején látott napvilágot egy uniós Zöld könyv, s melynek megállapításait élénk szakmai érdeklődés kísérte a perjogászok körében Európaszerte, vagy az alternatív vitarendezés lehetőségeinek kutatása, mely szintén szerepelt az OTKA kutatás tervezett témái között. Ezekben a területeken **Molnár Judit** folytatott beható kutatásokat, és élénk publikációs tevékenységet. Az európai fizetési meghagyásos eljárással foglalkozó tanulmányai egy szisztematikus témafeldolgozás menetét mutatják. Az alábbiakban kiemelek néhányat a témában megjelent publikációi közül. Az intézmény első átfogó tárgyalására vállalkozó COM (2002) 746 számú Zöld Könyv apropóján megjelent (első) tanulmány *Az európai fizetési meghagyás - előzmények és alkalmazási terület*, *MJ 2004/4. 252-256. o.* volt. Ezt követte a Zöld könyv alapjain elindulva a már rendelet-javaslati szintet elérő intézmény egyes rendelkezéseinek áttekintése (*Az európai fizetési meghagyás a XXI. században - rendelet-javaslat az európai fizetési meghagyásos eljárás bevezetéséről In: Magyar Jog 2005/3. 171-179. o.*). Ezt követően a jogharmonizációs érdeklődés szemszögéből került górcső alá az intézmény (*Az európai fizetési meghagyás, mint az Európai Unió jogharmonizációs törekvéseinek egyik területe In.: Collega 2005. április IX. évfolyam 2. szám 158-161. oldal*). A kutató valamennyi vonatkozó tanulmányában foglalkozik a jövőbeni rendeleti szintű szabályozásnak a magyar szabályozásra gyakorolt hatásával. A magyar és az európai fizetési meghagyásos eljárás összevetése kapcsán a már jelenleg is látható harmonikus és diszharmonikus pontok felkutatását tűzte ki célul. Kiindulópontja, hogy az a jövőbeni kihívás, mely a jogalkotás számára jelenik meg, már a rendelet-javaslat és a magyar szabályok összevetése alapján megfogalmazható.

A polgári per alternatíváinak feltárása keretében a közvetítői eljárás elemzésére két okból került sor, egyike ennek a közvetítői eljárásról szóló 2002. évi LV. törvény, másik pedig a polgári és kereskedelmi jogi alternatív vitarendezési eljárásról szóló COM (2002) 196. számú Zöld könyv megjelenése szolgált. A tanulmány (*A mediációról egy uniós Zöld könyv kapcsán, In: Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Miskolc, 2004. 45-62. o.*) a mediáció uniós szintű szabályozási elképzeléseit mutatja be. Mivel ekkor már rendelkezésre állt a magyar szabályozás is, nem volt elkerülhető a két joganyag közötti párhuzamok és eltérések bemutatása sem.

A kutatás második és harmadik éve (2004-2005) még aktívabb volt, mint az előző, a legtöbb publikáció ebben a két évben jelent meg. 2004-ben tovább folytattuk a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés körében napvilágot látott rendeletek és egyéb közösségi jogforrások feldolgozását. A témavezető mindenekelőtt a személyállapottal kapcsolatos eljárásokra vonatkozó uniós joganyagot elemezte, ebben a témakörben három publikációja jelent meg. (*A házassági és a szülői felelősséggel kapcsolatos ügyek új eljárási szabályai a bővülő Európai Unióban, In: Magyar Jog, 2004. augusztus, 486-496. o.; A családjogi ügyekben való igazságügyi együttműködés tendenciái az Európai Unióban, In: Családi jog, II. évf. 3. szám, 2004. szeptember 7-12. o.; A családjog egységesítése Európában - az eljárásjogász szemszögéből, In: „Ami a múltból elkísér” - A családjogi törvény ötven éve (Szerk: Gyekiczky Tamás) Gondolat- Debreceni Egyetem ÁJK Budapest 2005. 43-61. o.)*

Harsági Viktória egyéves külföldi kutatásainak eredményeként még aktívabbá tette magyarországi publikációs tevékenységét, így három publikációja jelent meg az okiratokkal kapcsolatos bizonyítás-felvétel uniós és összehasonlító-jogi szabályainak elemzésére vonatkozóan 2004-ben. (*Az okirati bizonyítás szerepe és szabályozása az osztrák és a francia polgári perjogban. Publicationis Universitatis Miskolciensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXII., Miskolc University Press, 2004. 373-392.o. ; Az okiratokkal kapcsolatos bizonyításfelvétel az Európai Unióban. Magyar Jog 2004/9. 555-561.o.; A hagyományos és az elektronikus okiratok szerepe az angol polgári perben. Jogtudományi Közlöny 2004/11. 409-413. o.)*

Nagy Adrienn 2004-ben megkezdte az európai fizetéseképtelenségi eljárásra vonatkozó közösségi jogi normák beható elemzését. Kutatási tevékenysége fő irányvonalát a Tanács 1346/2000/EK rendelete határozta meg, amely a határokon átívelő fizetéseképtelenségi eljárásokat érintő esszenciális kérdéseket öleli fel. Az európai fizetéseképtelenséggel kapcsolatban feltárta azt a jogalkotási folyamatot – rávilágítva e jogterület egységesítése során felmerülő alapvető nehézségekre és problémákra - amely végezetül egy közvetlenül alkalmazandó uniós norma megszületéséhez vezetett. (*Megjegyzések a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló uniós rendelethez; In: Doktoranduszok Fóruma Miskolc 2004. november 4., Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadánya, Miskolci Egyetem, 189-195. old.; Az európai fizetéseképtelenségi eljárás; In: Collega 2005. április, IX. évfolyam 2. szám 162-165. old.; A határokon átívelő fizetéseképtelenségi eljárások egyes eljárási kérdései az Európai Unió jogában – Magyar Jog 2006./1. 36-42. o.; Az európai fizetéseképtelenségi eljárások során hozott határozatok elismerése az Európai Unióban, In: Collega, 2005. december, 26-34. o.)*

2005-ben folytattuk a már megkezdett kutatásokat - minden kutató az általa már korábban is vizsgált területeken - ahol idegen-nyelvű publikációink is megjelentek (*Wopera Zs: Civil procedure law – on the way towards unification in the European Union? In: Publicationes Universitatis Miskolcensis, 2005. 601-610. o.; Nagy A: European insolvency proceeding – examination of jurisdiction in cross-border insolvency proceedings In: 5th International Conference of PhD Students, University of Miskolc, 2005. 91-95. o.*). Emellett újabb szabályozási tárgyakra is kiterjesztettük vizsgálódásainkat. A témavezető tovább vizsgálta, pl. a perfüggőség uniós szabályozását (*A perfüggőség szabályozása a magyar és az Európai Unió polgári eljárásjogában, In: Európai Jog, 2005/6. 9-14. o.*), Harsági Viktória a külföldi okiratokra vonatkozó szabályozást az EU dokumentumaiban (*A külföldi okiratok joghatását érintő szabályozás az Európai Unió egyes dokumentumaiban. Európai Jog 2005/1. 39-46.o.*)

Nagy Adrienn jelentősen előrehaladt a Tanács 1348/2000/EK rendeletének részletes feldolgozásában is, mely a tagállamokban a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és a bíróságon kívüli iratok kézbesítése tárgykörében született. Tevékenységének harmadik pillérét a Tanács 1206/2001/EK rendelete képezte a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyítás-felvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködés tárgykörében. A kutatása fő irányvonalát alkotó három tanácsi rendelettel kapcsolatban megállapította, hogy fiatal jogintézményekről, jogi konstrukciókról lévén szó, számos változás, további értelmezés várható, amelyek további kutatómunkát igényelnek annak érdekében, hogy a gyakorlati szakemberek helyesen alkalmazhassák e közösségi jogi normákat Magyarország területén is.

OTKA kutatásunk csúcspontját és összegzését a „Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában” c. 2006. januárjában a Complex Kiadónál megjelent kommentár jelenti (518 o.), amelyben a témavezető mellett két résztvevő-kutató, Nagy Adrienn és Molnár Judit szerepel szerzőként, Wopera Zsuzsa emellett szerkesztőként is közreműködött a kötetben. A kötet az igazságügy-miniszter ajánlásával jelent meg.

A kommentár *nyolc fejezete* készült az OTKA kutatás kereti között (ezt a kötetben jelöljük is), feldolgozva valamennyi – az Amszterdami Szerződés óta hatályba lépett – vonatkozó közösségi normát. A kötet első – a témavezető által írt - fejezete általánosságban mutatja be és jellemzi az Amszterdami Szerződéssel kiemelt jelentőségűvé emelt „polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés” eljárásjogi aspektusait, az általa érintett

jogviszonyokat, és azokat a jogterületeket, amelyekre a jövőbeni jogegységesítés várhatóan kiterjed. A könyv további fejezetei az Amszterdami Szerződés hatálybalépése óta eltelt időszakban megalkotott és hatályba lépett valamennyi közösségi normát részletesen tárgyalja, feldolgozva az Unió elemzett jogforrásaira vonatkozó háttér-anyagokat, magyarázó jelentéseket, jogirodalmat, az egyes rendeletek megalkotását megelőző tanulmányokat (Zöld könyvek) és – ahol van – az Európai Bíróság vonatkozó joggyakorlatát is. A kötetet elsősorban *gyakorlati szakembereknek* szánjuk, bírának, ügyvédeknek, jogi segítőknek, akiknek egyre gyakrabban kell szembesülniük a „határon átnyúló jogvitákból eredő” más, az eddiektől lényegesen eltérő felkészültséget is igénylő követelményekkel.

(I. fejezet: Európai polgári eljárásjog – álom vagy valóság? (Wopera Zsuzsa-társszerzőként) 23-43. o.; III. fejezet: A Tanács 2201/2003./EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (Wopera Zsuzsa) 213-255. o.; IV. fejezet: A Tanács 1346/2000./EK rendelete a fizetéképtelenségi eljárásról. (Nagy Adrienn) 255-333. o. ; V. fejezet: A Tanács 1348/2000./EK rendelete a tagállamokban a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről (Nagy Adrienn) 333-375. o. ; VI. fejezet: A Tanács 1206/2001./EK rendelet a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyítás-felvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködésről. (Nagy Adrienn) 375-407. o. ; VII. fejezet: A 470/2001./ EK Határozata az Európai Igazságügyi Hálózat létrehozásáról polgári és kereskedelmi ügyekben (Wopera Zsuzsa) 407-421. o. ; VIII. fejezet: A Tanács és a Parlament 805/2004/EK Rendelete a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról (Molnár Judit) 421-453. o. ; IX. fejezet: A Tanács 8/2003/EK irányelve határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról (Molnár Judit) 453-479. o.)

Az OTKA kutatási időszak alatt szakmai ismereteink bővítése és előmozdítása érdekében 2004-ben és 2005-ben részt vettünk külföldi tanulmányutakon. A témavezető és Harsági Viktória 2004-ben a római La Sapienza egyetemre Prof. Nicola Picardi meghívására érkezett kutatni, 2005-ben a casamassima-i LUM Jean Monet Egyetemre kapott meghívást a témavezető, ahol 2005. május 9-én nemzetközi konferencián a polgári eljárásjogi jogegységesítés témakörében tartott angol nyelvű előadást (további szakmai együttműködésünk erősítése érdekében Erasmus megállapodást is kötöttünk az egyetemmel). A témavezető emellett 2005. szeptemberében részt vett a III. Európai Jogászgyűlésen,

melynek II. szekciója éppen a polgári eljárásjogi jogegységesítés témakörében ülésezett. Nagy Adrienn 2005-ben meghívást kapott a németországi Augsburg Egyetem-re, ahol az európai fizetéseképtelenségi rendelet hatását kutatta a német fizetéseképtelenségi eljárásokra Frau Prof. Gsell és Herrn Prof. Becker, e terület szaktekintélyeinek közreműködésével.

A résztvevő kutatók körében 2005 év elején változás következett be, tekintettel arra, hogy Harsági Viktória közalkalmazotti jogviszonya megszűnt a Miskolci Egyetemen 2005. január 1-vel, ezért résztvevő kutató írásban jelezte a témavezetőnek azon szándékát, hogy 2005. március 1-től a továbbiakban nem kíván az OTKA kutatásban részt venni.

Részletes kutatási megállapításainkat rendszeresen publikáltuk már a kutatás első évétől kezdve, azokat az egyes publikációk kimerítően tartalmazzák. Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy a polgári eljárásjogi harmonizációt *mind gazdasági, mind jogi tényezők szükségessé teszik*, az EU alapszerződéseiben megtalálhatóak e jogharmonizáció normatív alapjai, és az Amszterdami Szerződés hatálybalépése óta jelentős jogalkotási kompetencianövekedésnek és ennek következtében dinamikus közösségi jogalkotásnak lehetünk tanúi. Látnunk kell, hogy e jogegységesítés és jogharmonizáció a polgári eljárásjog szabályanyagának ugyan kis részét, de nagyon lényeges részterületeit érinti. Megállapítottuk a magyar és az uniós joganyag összevetése kapcsán, hogy viszonylag kevés helyen van diszharmónia, a magyar jogszabályok döntő többsége összhangban áll a vonatkozó uniós normával. Ehelyütt fontos hangsúlyoznunk, hogy - a jogi segítségnyújtásról szóló irányelv kivételével - e közösségi normákkal kapcsolatosan a tagállamoknak (így Magyarországnak is) csak deregulációs, ill. végrehajtási típusú jogalkotási feladatai vannak, tekintettel e normák közvetlen alkalmazandóságára és hatályosulására. Ugyanakkor nagyon fontos, hogy jogalkalmazóink az érintett szabályozási területeket megfelelő mélységben ismerjék, annak joggyakorlatában otthonosan mozogjanak, megszokják e terület sajátos terminológiáját és pontosan tudják, hol húzódnak a közösségi jog határai a polgári ügyekben. Kutatásainkkal és publikációinkkal fel kívántuk hívni mind a jogtudomány, mind a joggyakorlat figyelmét a vonatkozó közösségi normák ismeretének jelentőségére, a jogalkalmazókéét emellett arra is, hogy a közösségi jog alkalmazása a mindennapi gyakorlatban különös körültekintést igényel, és az Európai Bíróság esetjogának mélyreható ismeretét tételezi fel.